№ 132 Շաբաթ Նոյեմբերի 21 1887 Շաբաթ Նոյեմբերի 21 № 132

ՏԱՍՆ ԵՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները 7 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԵԿՈՂ 1888 ԹՒԻՆ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Կը հրատարակվի Թիֆլիսում, նոյն ձևով և նոյն պրօգրամայով։ Մենք կը ստանանք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի։

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը։)

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Առաջիկայ տարվայ «ՄՇԱԿԻ» պրօգրամը նոյնը կը լինի, այսինքն I. Առաջնորդող յօդուածներ. II. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ընդհանուր յօդուածներ (հասարակական, դատաստանական, տնտեսական և այլն) թղթակցութիւններ, լուրեր. III. Կառավարչական կարգադրութիւններ. IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր. V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ. VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ և ԲՕՐՍԱ. VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Ֆելիետօններ, ճանապարհորդութիւններ, ազգագրական, ուսումնական յօդուածներ, վէպեր և այլն. VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Յայտարարութիւններ ընդունվում են ամեն լեզուներով։ Վճարը՝ բառին 2 կոպէկ։ Տասն անգամից աւելի տպվող յայտարարութեան համար նշանաւոր զիջում կը լինի։

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ցորենի թանգանալու հարցը. Մատենագրութիւն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պատկերներ վասպուրականի հայոց կեանքից.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՐԵՆԻ ԹԱՆԳԱՆԱԼՈՒ ՀԱՐՑԸ

Առիթ ունենալով հոկտեմբեր և նոյեմբեր ամիսներում լինելու Զանգեզուր գաւառի և Երևանի նահանգի մի քանի կողմերում, մենք անձամբ տեսանք թէ ինչպէս անսպասելի կերպով այդ կողմերում ցորենը թանգացաւ, որի մասին մի քանի տեղեկութիւններ արդէն հրատարակվել են լրագիրներում։ Ցորենի գինը նոյն իսկ մի քանի օրվայ ընթացքում արագապէս բարձրացաւ 70 կոպէկից մինչև 1 րուբլի, ապա 1 րուբլիից մինչև 1 ր. 50 կ., և դրանից յետոյ ցորենի պուդը սկսեց ծախվել 1 ր. 80 կոպէկով և մի քանի տեղերում աւելի էլ թանգ գներով։ Այդ անսովոր թանգութիւնը համարեա միաժամանակ զգալի եղաւ թէ Զանգեզուրի մի քանի կողմերում, թէ Օրդուբաթում, թէ Նախիջևանի գաւառում և թէ Երևանում։ Պէտք է նկատել, որ այդ անսպասելի երևոյթը մեծ երկիւղի մէջ գցեց տեղական ազգաբնակութիւնը, և ցորենի գնի այդպիսի արագ բարձրանալը ակամայ յիշեցրեց նրան անցեալ թանգութիւնը, որի սարսափը և թողած հետքերը դեռ կենդանի են մնացել շատ տեղերում։

Ինքն ըստ ինքեան հարց էր առաջ գալիս, թէ ինչից արդեօք առաջացաւ այս թանգութիւնը, և եթէ այդպէս շարունակվի, ինչ պէտք է լինի ժողովրդի դրութիւնը, որը կարողութիւն չունի այլ ևս ոչ թէ 80 թուականի նման ցորենի պուդը 6 կամ տասն րուբլիով առնելու, այլ նոյն իսկ անկարող է 3—4 րուբլիով ցորեն առնելով ձմեռը անցկացնել։

Բոլոր հաւաքած տեղեկութիւններից երևեցաւ, որ այս տարի ցորենի բերքը թոյլ է եղել գլխաւորապէս Նախիջևանի գաւառում, այլ և Երևանի նահանգի մի քանի տեղերում։ Ցորենի բերքը այս տարի լաւ չէ եղել նոյնպէս և Զանգեզուրի մի մասում։ Բայց միթէ յիրաւի այդ արդէն բաւական էր, որ ցորենի զգալի թանգութիւն առաջ գար, քանի որ Երևանեան նահանգը համարվում է մի բերրի և առատ երկիր, քանի որ այդ նահանգը անցեալ տարի նոյն իսկ աւելի քան մի միլիօն պուդ ցորեն է արտահանել, ինչպէս այդ երևում է Անդրկովկասեան երկաթուղու հաշիւներից։ Եւ ահա չը նայած դրան, ցորենի բերքի մի փոքր անաջող լինելը, ոչ թէ միայն զգալի կերպով բարձրացնում է հացի գինը, այլ և նոյն իսկ շաբաթներով յայտնի վաճառանոցներում ցորեն չէ երևում։ Մենք անձամբ վկայ էինք, թէ ինչպէս Օրդուբաթի կողմերում և Զանգեզուրի գաւառի մի քանի տեղերում տեղական բնակիչներից շատերը օրերով նստում էին գլխաւոր ճանապարհների վրա, որպէս զի եկած ցորենը իրանք վերցնեն, վաղօրօք գրաւական տալով, կամ նոյն իսկ գինը աւելի բարձրացնելով։ Այդպիսով անհերքելի էր դառնում, որ ոչ թէ միայն ցորենը թանգացել է, այլ նոյն իսկ թանգ վճարելով էլ չէ կարելի ցորեն գտնել։ Օրդուբաթի կողմերում մի ժամանակ ցորենը այնքան պակասեց, որ տեղական իշխանութիւնը մաքսի մէջ զիջողութիւններ անելով՝ թոյլ տուեց Պարսկաստանի սահմաններից ցորեն անցկացնել։ Պարսկաստանից եկած ցորենը Օրդուբաթում համեմատաբար շատ էժան էր նստում, այն է 80—90 կոպէկ. բայց, տարաբաղդաբար, այդ բանը տասն օր անգամ չը տևեց. Պարսկաստանի խաները, որոնք և համարվում են ցորենի գլխաւոր վաճառողները, ինչ որ մի հ ո տ ա ռ ն ե լ ո վ, հրաժարվեցան ցորեն վաճառել, թէև նրանց ըսկսեցին առաջարկել շատ ձեռնտու գներ։ Միւս կողմից Նախիջևանի խաները և հարուստ կալւածատէրերը, որոնք աւելորդ ցորեն են հաւաքել, փակեցին իրանց ամբարները և հրաժարվեցան ցորեն վաճառել նոյն իսկ ամենաձեռնտու գներով։ Նոյն երևոյթը տեղի ունեցաւ և Երևանի կողմի կալուածատէրերի մէջ, որոնք նոյնպէս հրաժարվեցան ցորեն դուրս բերել վաճառանոց։

Մարդ ակամայ ինքն իրան հարցնում էր. ինչ յոյս ունեն այդ մարդիկ, որ այնքան ձեռնտու գներով չեն ուզում վաճառել ցորենը. միթէ դրանք համոզված են, որ ցորենը աւելի կը թանգանայ։ Այդ դեռ բաւական չէ, մի և նոյն այդ մարդիկը օգուտ քաղելով ժողովրդի ընդհանուր իրարանցումից, կարողանում էին վարձկան մարդոց ձեռքով վաճառանոցներում արհեստական կերպով ցորենի գները բարձրացնել, ցանկանալով այդպիսով ապագայում իրանց ցորենը շատ բարձր գներով վաճառել։ Այդ բոլորը ի նկատի ունենալով, ի հարկէ հասկանալի են ազգաբնակութեան երկիւղի պատճառները, քանի որ երկրի մէջ ոչ ցորենի հասարակական ամբարներ կան, որտեղից ցորեն տրվէր ժողովրդին ցորենի պակասութեան դէպքում, ոչ հաղորդակցութեան լաւ ճանապարհներ, որպէս զի կարելի լինէր մատչելի գներով, էժան քրէհով, հեշտութեամբ ցորեն ներմուծել ուրիշ տեղերից։ Այդ բոլորը մի կողմից։

Իսկ միւս կողմից ակամայ հարց է առաջ գալիս, ապա ինչ կը նշանակի ցորենի այն մեծ արտահանութիւնը, որ տեղի ունեցաւ 1875 և մանաւանդ 1886 թւին։ Եթէ յիրաւի մեր երկիրը կարող է տարեկան չորս—հինգ միլիօն պուդ ցորեն արտահանել, և այդ էլ այն ժամանակ, երբ արտահանութիւնը դեռ նոր է սկսված, ինչպէս է պատահել որ բերքի մի փոքրիկ անաջողութիւնը կարողանում է այսպիսի թանգութիւն, և ցորենի պակասութիւն առաջ բերել։ Այդ հարցին, բնականաբար հետևում է մի երկրորդ հարց. ուրեմն պէտք է որ շարունակվի այդ արտահանութիւնը, թէ ոչ։ Եւ վերջապէս մտածելով ցորենի արտահանութեան մասին, անկարելի է հրապարակ չը հանել և հետևեալ հարցը. թէ արդեօք ցորենի 1885 և 1886 թւերի արտահանութիւնը մի պատահական երևոյթ էր, թէ մի հաստատ, իր կանօնաւոր հիմունքներ ունեցող երևոյթ, որ պէտք է շարունակի գոյութիւն ունենալ և ապա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿԵԱՆՔԻՑ

(Իմ յիշողութիւններից)

—

Ես դիտում էի ապշած, կարծես չը հաւատալով թէ այդ մեր բանաստեղծի խօսքերն են։

—Կը տեսնես մարդ մը մեզ փարա պարտ է,—շարունակեց նա զայրոյթով—ինքզինքը աղքատ կը ձևացնէ, կերթայ կընկնի հաջի աղայի ոտներ։ Հաջի աղան էլ կառնի ամենայն պարզամտութեամբ մեր մուրհակը կը պատռի.... «Կը հաւատաս էս բաներին»,—հարցրեց նա ինձ։

—Ինչո՞ւ չեմ հաւատար, ասեցի ես այնպիսի պարզութեամբ, որից նա ոչինչ չը գուշակելով շարունակեց։

—Դու լսել ես, որ այս կողմեր գրեթէ տասը տարին մի անգամ սով կը պատահի։ Գիտես թէ մենք այդ սովերին Ջլամներ կը կրենք։—Մեր ամբարները, փառք Աստուծոյ, միշտ լեցուն են։ Բայց մեր ցորենի կէսը, հաջի աղայի և իմ հանգուցեալ հօրս շնորհիւ, լռո-լռո (ձրի) կերթար աղքատների տուն.... Երևակայիր, մարդ էդպէս ժամանակների կը սպասէ, որ ցորենը ծախէ, մի քիչ փարայ վաստակէ,—իսոնք կառնեն աղքատները կը կշտացնեն։ Դեռ այդ բաւական չէ,—շարունակեց նա յիշելով կարծես մի աւելի մեծ յանցանք—էս վերջին սովին (1880) հաջի աղան կերթայ Ֆրօնին (փուր) ամսական կը կապէ, որ «տաս մարդուն մինչև սովի վերջը օրական ե ր կ ո ւ օ խ ա յ *) հաց տայ....

—Ցետո՞յ։

—Ցետոյ ինչ.... ինքը իր խելքով կընտրէ մեր թաղի աղքատներից տաս հոգի և հացթուխին կը պատուիրէ, որ այդ մարդոց յայտնէ թէ «մեղաւոր մարդու մէկը» նրանց յատկացուցած է այդ օրական պարէնը։ Նրանք էլ կը գան ամբողջ տասն ամիս առօք-փառօք կը տանեն իրենց օրսը, մինչև իսկ բարերարնին չը ճանչնալով....

—Հաջի աղան ձեզ ժառանգութիւն պիտի թողնէ,—հարցրի ես անտարբեր կերպով։

—Ի հարկէ պիտի թողնէ։ Արդէն ամեն բան մեր ձեռքն է.... Եօթ տարի առաջ նա իր բոլոր կարողութիւնը մեզ յանձնեց մի ընդարձակ կտակով։ Մեր հարստութեան կէսը արդէն նրանն է. մենք այդ մասին բան չունենք ասելու։ Բայց ինչո՞ւ պէտք է իզուր այդքան փարաները ջ ու ր ը ձգէ.... Թո՛ւհ, յիմար նախապաշարում։ Աշխարհի մէջ ողորմութիւն անելու պէս զզուելի բան չը կայ ինձ համար....

—Եւ գիտես Նալբանդեանը ինչ կասի այդ մասին,—անճապարեց նա մի րոպէ լուռ մնալուց յետոյ։

—Ինչ կասի։

—Կասի թէ «Ողորմութիւն անողը ամենայն անմտութեամբ հաւատում է, թէ փող տալով և Աստծուն խաբելով պիտի արքայութիւն երթայ»։

Ցես—մտածեցի ես—տես թէ ինչպէ՞ս այս մարդիկ գիտեն օրինակել Նալբանդեանից այն տողերը միայն, որ իրենց ձեռնտու է»։

—Նալբանդեանցը ուրիշ շատ բաներ էլ կասի,—դիտեցի ես ճիշդ նրա աչքերին նայելով։

Նա հասկացաւ միտքս և պատասխանելը ձեռնտու չը համարելով՝ լռեց։

—Բայց մի բան կայ,—ասաց նա քիչ յետոյ մի առանձին մտերմութեամբ—մենք այնու ամենայնիւ կարող էինք մի փոքր ճնշում գործ դնել հաջի աղայի վրա, բայց մեր մեծ եղբայրները այդ մասին բոլորովին տարակարծիք են։ Մկրտիչ և Յովհաննէս «ախպերները», ինչպէս նաև հանգուցեալ կարապետ «ախպերը», յար և նման են ու հետևող հաջի աղային։ Ես և Պօղոս «ախպերը» մէկ ենք, բայց դու գիտես որ մեր մէջ մի անսահման սէր կայ, չենք ուզեր զիրար ցաւցնել....

—Պարոն Պետրոս,—ասեցի ես մի զգացված կարեկցութեամբ—ես շատ եմ ցաւում քո յայտնած գաղափարների համար...

Նա նայեց վրաս իբրև մի կապելու խենթի վրա։

—Այն, ինչ արել են ու անում են Ստեփան աղան ու մեծ եղբայրներդ և մանաւանդ հանգուցեալ հայրդ՝—է մի կատարեալ առաքինութիւն։ Ես չեմ ասում, որ նրանք նուիրեն ուրիշներին իրանց ամբողջ ունեցածը. դու տեսնում ես որ այդքանը անելով հանդերձ, նրանք թողնում են ձեզ մի կարողութիւն, որ նախանձելի է երևում քաղաքի շատ մեծատանց աչքում։ Ես իբրև օտարական, աւելի լաւ եմ նկատում թէ ինչ մեծ ժողովրդականութիւն ունի ձեր տունը և այդ ուրիշ բանից չէ, բայց եթէ ձեր մեծերի բարերարութիւնից, արդարասիրութիւնից, ողորմասիրութիւնից, բարեպաշտութիւնից... Զըմշենց տունը շատ մեծ տուն է այսօր Վանայ մէջ....

—Այդ ճշմարիտ է,—ասաց նա ակամայ, չը դիմանալով իր ինքնասիրութեան։

—Գալով հաջի աղային—շարունակեցի—ես կարծում եմ, որ նա հազիւ թէ կարողանայ մի տարի ապրել...

—Հաւանական է,—աճապարեց նա մի առանձին ոգևորութեամբ։

—Ուրեմն պէտք է թողնել, որ նա հանգիստ աւանդէ իր հոգին....

Ճիշդ այդ միջոցին լսվեցաւ սանդուղտի վրա ոտի ձայն և պ. Պետրոսը նշանով արեց, որ չը շարունակեմ։

Ներքնաշորով երևեցաւ Պօղոս աղան, մի վերարկուի մէջ փաթաթված։

—Ցո՛, հարիֆ (մարդ),—ասաց նա դրան չէմքից, ծիծաղելով,—Բերլինի վեհաժողով ունիք էստեղ, ինչ է. էդքանդար խօսել կելնի.... Աղէկ, խօսել կուզէք—խօսէք, էդքանդար թրևկ-թրևկ անելն ինչ է. նստէք մի տեղ և էնպէս խօսէք։ Օ՛... (տեսնելով սամավարն և մօտենալով) հասկացայ հիմայ... դէ, մըկայ ինչքան կուզէք խօսէք և քալեցէք,—ասաց նա և սկսեց ամենայն ագահութեամբ չայ լեցնել։

Մենք էլ նստանք իր քով, աշխատելով ուրախ երևալ։

Տեղի ունեցան զանազան կատակներ։

*) Տաճկաստանում երկու տեսակ օ խ ա յ կայ. մէկը ժողովրդական, որ կոչվում է կ ա ր ա դ ա շ և հաւասար է մեր $4\frac{1}{2}$ գրվանքային, իսկ միւսը պետական (դրամդաշ), որ ճիշդ երեք ռուսական ֆունտ է։

գայ տարիներում։

Ահա հարցեր, որոնցով անհրաժեշտ է զբաղվել՝ մեր երկրի ցորենի արտահանութեան խնդիրը ճիշդ պարզելու համար, և այդ էլ հէնց այժմ, քանի որ այժմ նոր երևոյթներ են նկատվում։ Հէնց այդ պատճառով, մի առանձին ուշադրութեամբ սկսեցինք կարդալ պ. Աւետիս Արասխանեանի «Ցորենի Թանգանալու առիթով» վերնագրով յօդուածը (տես «Մշակ» № 129) որը վերաբերում էր այդ հարցին։ Տարաբաղդաբար այդ յօդուածի մէջ մենք չը գտանք այն, ինչ որ սպասում էինք։ Պ. Արասխանեան, որ բաւական զբաղվել է ցորենի արտահանութեան հարցով, իր վերջին յօդուածով ոչ թէ միայն չէ պատասխանում այն հարցերին, որոնք ներկայումս հետաքրքրում են ամենքին, և որոնցից մի քանիսի վրա մենք վերևում ակնարկեցինք, այլ և նոյն իսկ աւելի մթնացնում է իր այն մտքերը, որ նա յայտնել է անցեալ տարի թէ «Մշակի» մէջ իր յօդուածներում և թէ Գիւղատնտեսական Ընկերութեան մէջ։ Մի խօսքով իր վերջին յօդուածում, պ. Արասխանեան «համ գնդանին է խփում, համ էլ մեխին»։ Բայց և այնպէս, կարդալով այդ յօդուածը, ընթերցողը իրաւունք ունի եզրակացնելու որ պ. Արասխանեան էլի մնում է ցորենի արտահանութեան կուսակից և շարունակում է պնդել, որ այդ արտահանութիւնը մի ոչ-պատահական երևոյթ է, որը ունենալու է աւելի մեծ ապագայ, և մինչև անգամ այդ առիթով նա «ողջունել է մեր գիւղացիների բարօրութիւնը»։ Այդ բոլորը գեղեցիկ է, բայց տարաբաղդաբար, մեր կարծիքով, իրողութիւն լինելուց բաւական հեռու է։ Պարոնը ասում է. «ներկայ 1887 թւին մեր երկրի և ոչ մի գաւառում ցորենի պակասութիւն չը կայ», և այդ սխալ կարծիքը վերագրելով նոյն իսկ Երևանեան նահանգին, պ. Արասխանեան երկդիմի կերպով յայտնում է, որ Երևանի նահանգում բերքը բաւական կը լինի տեղական պէտքերի համար, (արտահանութեան մասին, որը անցեալ տարի, պարոնի կարծիքով փառաւոր ապագայ էր խոստանում, այս տարի, ի հարկէ, խօսք լինել չի էլ կարող)։ Նրա կարծիքով այժմեան թանգութիւնը կարող է առաջ եկած լինել մեծ կալուածատէրերի և վաճառականների շնորհիւ միայն և «այդ տեսակ հաշիւներ անողների աչքը ծ ա կ ե լ ո ւ հ ա մ ա ր (լաւ լսեցէք) բաւական է Գանձակից, Եւլախից և այլ տեղերից մի քանի վագօն ցորեն ներմուծել Երևանեան նահանգը՝ և գները կիջնեն։»

Այստեղ պ. Արասխանեան արդէն չարաչար սխալվում է. ոչ թէ միայն «մի քանի վագօն ցորեն ներմուծելով Երևանեան նահանգը չէ կարելի գները իջեցնել», այլ նոյն իսկ վաղուց արդէն Աղստաֆայի վրայով մեծ քանակութեամբ ցորեն է գնացել Երևան, և հէնց այդ միջոցին ցորենի գինը ոչ թէ միայն չէր ընկնում, այլ աւելի բարձրանում էր, և ոչ մի կալուածատէր չէր շտապում իր ցորենը վաճառել, և չէր էլ վախենում «դատարկաձեռն մնալ և օգտված չը լինել գների ժամանակաւոր թանգութիւնից»։ Այդ մի այնպիսի փաստ է, որ դրա դէմ մատ բարձրացնել անգամ չէ կարելի։ Տեսէք, թէ որքան ուրեմն մեծ է ցորենի պակասութիւնը։

Պ. Արասխանեան ուրախանում է, որ ցորենի արտահանութեան պատճառով մեր երկրի մէջ ցորենի գները բարձրացան։ «Ահա ձեզ մի մեծ օգուտ», բացականչում է պ. Արասխանեան, աւելացնելով, որ գների բարձրանալու պատճառով ընդլայնվել է և ընդլայնվելու է հողագործութեան տարածութիւնը։ «Ահա ձեզ մի նշանաւոր տնտեսական հետևանք», բացականչում է պարոնը աւելի մեծ ոգևորութեամբ և շտապում է յարակցել մի աւելի ուրախալի նորութիւն, թէ «այսուհետև մենք աւելի մեծ քանակութեամբ աւելորդ ցորեն պիտի ունենանք»։

Բայց, թոյլ տուէք հարցնել. ո՞ւր է այդ աւելորդ ցորենը. արտահանութիւնը չէ աճում, հակառակ ձեր ենթադրութեան, իսկ երկրի ներսումն էլ ցորենի պակասութիւն է զգացվում։ Ուրեմն էլ ի՞նչ հիման վրա և ինչպէս կարելի է «ցորենի արտահանման առիթով ողջունել գիւղացիների բարօրութիւնը»։ Եւ ի՞նչ բարօրութիւն է այդ, երբ գիւղացին ցորենի գների բարձրանալու պատճառով, տարեկան մի քանի րուբլի օգուտ ստանալով, նա այսպիսով երկու, կամ երեք տարին մի անգամ ցորենի սաստիկ թանգութեան պատճառով, տասնեակ րուբլիներ պէտք է վերցնի վաշխառուից սովամահ չը լինելու համար, որով և ընդ միշտ պէտք է խարտակի իր բարօրութեան հիմքը։

Գեղեցիկ է, այո, ենթադրել, կամ կարծել, կամ նոյն իսկ ոգևորութեամբ համոզվել, որ ցորենի արտահանութիւնը մեր գիւղացիների գրպանը միլիօններ պէտք է թափի. սակայն անկարելի է բաւականանալ այդպիսի դրաւիչ տնտեսագիտական հաշիւներով միայն, երբ միւս կողմից երևան են գալիս շատ տխրալի տնտեսական երևոյթներ, երբ ցորենի մեծ պակասութիւն է առաջ գալիս և երբ գիւղացու ենթադրած հարստութիւնը օդն է ցնդում։

Վերջացնենք առ այժմ մեր խօսքը։

Ցորենի արտահանութեան հարցը մասնաւորապէս և մեր երկրի ցորենի արտահանութեան հարցը ընդհանրապէս, վերջին դէպքերի շնորհիւ, նոր փազիսի մէջ են մտել. և հէնց այդ պատճառով այդ խնդիրը ուշադրութեան պէտք է առնել։ Այս տարի աւելի հարուստ և դրական փաստեր կան, և դրանց շնորհիւ կարելի է աւելի ճիշտ եզրակացութիւններ դուրս բերել, քան այն եզրակացութիւնները, որ դուրս են բերված անցեալ տարվայ հաշիւներից, ոգևորվելով 1886 թւի ցորենի արտահանութեամբ։ Իսկ վերջնական որոշման հասնելու համար, մեր կարծիքով, դեռ էլի պէտք է սպասել։

Խ. Մ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պ. Բագրատ Միրիմանեանց ուղարկել է մեզ իր «Ժողովրդական գրադարանի» վեցերորդ տետրակը, որ պարունակում է Աւֆօնս-Դօդէի «Հայր և Որդի» փոքրիկ պատկերը, մի ոտանաւոր «Հայ զինուոր» վերնագրով, և Կովկասեան Զինուորագրական կանոնադրութիւնից քաղուածք։ Պատկերը ամբողջապէս արտատպված է «Աղբիւր» ամսագրից, իսկ զինուորագրութեան վերաբերեալ կանոնները արտատպված են Խ. Մալումեանի կազմած «Զինուորագրական կանոնադրութիւնից»։ Ի նկատի ունենալով «Ժողովրդական գրադարան» մեծահնչիւն վերնագիրը, և այն րեկլամը, որ անում է հրատարակողը գրքոյկի կազմի վրա, դիմելով հայոց առաջնորդներին, քահանաներին, վարժապետներին և վարժուհիներին, իրաւունք կար սպասելու որ այդ տետրակները փոքր առ փոքր կը լաւանան և պիտանի կը դառնան։ Բայց, տարաբաղդաբար, Պ. Միրիմանեան բոլորովին դրա հակառակն է ապացուցանում։ Պարոնը ոչ թէ միայն չէ աշխատում հրատարակել ինքնուրոյն, կամ թարգմանական այնպիսի գրուածքներ, որոնք դեռ չեն տպվել, ոչ թէ միայն չէ աշխատում լաւացնել իր տետրակների թուղթը, տիպը և տեսքը, այլ մինչև անգամ վերցնելով զանազան հրատարակութիւնների մէջ տպած բաները՝ ինքը տըպում է աւելի անճոռնի կերպով և բազմաթիւ սխալներով. Նրա տետրակի մէջ պատահում են այսպիսի սխալներ. տնցաւ, փոխանակ անցաւ, ոտացած, փոխանակ ստացած և այլն։ Բայց այն, որ աններելի է «օգտակար գործ» կատարող հրատարակչին, այդ այն է, որ նա ոտի տակ է տալիս գրականական իրաւունքը, և մոռանալով գրականական ազնուութեան այբուբենը, առանց իրաւունք ստանալու՝ արտատպում է սրա նրա աշխատութիւնից ինչ որ ցանկանում է։ Օրինակի համար, ինչպէս որ մեզ տեղեկացնում են, պարոնը արտատպել է Խ. Մալումեանի գրքից մի քանի երես յօդուածներ, առանց այդ մասին մինչև անգամ յայտնելու նրան։ Բայց պ. Միրիմանեան դըրանով չէ վերջացնում իր գրականական ազնուութիւնը (?). ընթերցողի աչքերին թող փչելու համար նա փորձում է փոփոխութիւններ անել յօդուածների մէջ, բայց, տարաբաղդաբար, շատ անաջողութեամբ. մի տեղ նա ամբողջապէս դուրս է գցում «քաղաքացիական» բառը, որը կայ օրէնքի ռուսերէն բնագրի մէջ, մի ուրիշ տեղ նա փոխանակ «զինուորական» տպում է «զինուորագրական ծառայութիւն», որը բոլորովին հայերէն չէ, և ոչինչ միտք չունի, իսկ մի ուրիշ տեղ էլ «զինուորակոչի գործադրութիւնը» դարձնում է «գործադրութեան կոչումը», որը արդէն ոչ թէ միայն սխալ է, այլ մի ծիծաղելի, անմիտ բան։ Եւ այդ բոլորը անվում է միայն նրա համար, որ ծածկվի այն, ինչ որ սովորաբար «գրականական գողութիւն» է ասվում։ Ի վերջոյ ընթերցողին աւելի փաստեր տալու համար, բերում ենք ամբողջապէս հետևեալ կտորը, որը այդ գրքոյկի մէջ պ. Միրիմանեանի միակ սեփականութիւնն է և որից երևում է թէ նա ո՞ր աստիճանի հ ա յ կ ա բ ա ն է։ Ահա այդ կտորը. «Հաստատ աղբիւրներից տեղեկացանք, որ Անդրկովկասեան, Թիւրքի ու Կուբանի տեղական ազգաբնակութեան պատկանող նորակոչ զինուորները, որոնցից 172 հոգի պատկանում են ռուս ազգութեան, իսկ 2400՝ հայոց, վրաց և այլ ազգութիւնների, տէրութեան կարգադրութեամբ վճռված է, որ նրանք (լաւ կարդացէք) պէտք է զետեղվին հետևեալ կետերում—Օզուրգեթի Քութայիսի նահանգում, Կվարել և Գորի—Թիֆլիսի նահանգում և Ամարաթ Երևանի նահանգում»։

Վերջնական եզրակացութիւնը, ընթերցող, ինքներդ դուրս բերեցէք....

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զանազան կողմերից մեզ տեղեկութիւններ են հասնում, որ ռուսաց լեզուի դասատւութիւնը հայոց դպրոցներում մի քանի տարաձայնութիւններ է առաջ բերել։ Ինչպէս յայտնի է, Էջմիածնում տպած Ծրագրի համեմատ, ռուսաց լեզուն նոյնպէս բ ա ն ա ւ ո ր կերպով պէտք է սկսվի առաջին բաժանմունքում յունվար ամսից։ Ռուսաց լեզուն նոյնպէս բանաւոր կերպով պէտք է աւանդվի երկրորդ բաժանմունքում սեպտեմբեր ամսից մինչև յունվար. իսկ յունվարից արդէն պէտք է ըսկսվի գրաւորը։ Մի քանի տեղերում՝ ինչպէս օրինակ Երևանի թեմում, տեղական առաջնորդների կարգադրութեամբ՝ աւելի լաւ է համարվել ռուսերէնը գ ր ա ւ ո ր կ ե ր պ ո վ սկսել հէնց երկրորդ տարվայ (այսինքն երկրորդ բաժանմունքի) սեպտեմբեր ամսից։ Բանը նրանումն է, որ այդ ե ր կ ր ո ր դ տ ա ր ի խօսքը առաջնորդի գրաբար հրահանգի մէջ սխալ է հասկացվել. մի քանի տեղ հոգաբարձուները ստիպում են վարժապետներին ռուսերէն լեզուն սկսել հէնց առաջին տարվայ յունվարից, աեմնելով որ հրահանգի մէջ գրուած «երկրորդ տարի» խօսքը ոչ թէ ե ր կ ր ո ր դ

—Քունդ չը տարա՞ւ, ախպեր,—հարցուց պ. Պետրոսը։

Վասպուրականցիք շատ են սիրում այս «ախպեր» յորջորջումը։ Երբ ընտանիքի մէջ երկու եղբայր կայ, անհնարին բան է, որ կրտսերը արտասանէ երէց և իցէ մեծի անունը. նա միշտ ճանաչում է նրան «ախպեր» տիտղոսով։ Բայց երբ ընտանիքի մէջ քանի մի եղբայր միասին խօսակցին, այն ժամանակ միայն փոքրը անում է մի յաւելում. «Պօղոս ախպէր» և այլն։ Սակայն մեծ եղբայրները դիմում են փոքրերին սոսկ նոցա անուանակոչութեամբ. Պօղոս, Յովհաննէս և այլն։ Երբ նորածին երեխան սկսի թոթովել, «մա» (մայրիկ) և «աղայ» (հայրիկ) բառերի հետ սովորում է նաև «պապերը» (ախպեր) և շատ երկար տարիներ նա չը գիտէ իր եղբօր խսկական անունը ճիշդ այնպէս, ինչպէս—իր ծնողների։ Բայցի այդ, ժողովուրդը սովորութիւն ունի նոյնպէս դիմել անծանօթ մարդոց «ախպէր» բառով, երբ պէտք լինի նրան որ և է բան հարցնել.—«ախպէր», քաղքի ճամբան որ դեհն (կողմն)ի՞»։ Նոյնը անում է նա, երբ պէտք լինի յիշել խօսակցութեան մէջ երրորդ անձի մը անունը. «փանոս ախպերն էսպէս կ՚ասէր»։ Եւ ես կարծում եմ, որ սա հայոց շատ հին, նահապետական սովորութիւն է եղել։ Սակայն այժմեան քաղաքակրթութիւնը, որ ամեն ինչ տակն ու վրա է անում, այստեղ էլ չէ թերացել առնել իր տուրքը և «ախպեր» մտերմական բառին (ոչ-ընտանեկան մարդոց համար) «աղայ», «էֆէնդի» և «պարոն» պատուանունները են յաջորդել։

—Ծօ, ինչ քուն,—պատասխանեց Պօղոս «ախպերը» պ. Պետրոսի հարցման—բան կասեմ քեզ.... դուք վեր, ես վար—ձեր ոտի ձայնից կարծող է մարդ քնանալ։ Բայց որ գիտնայի էստեղ չայ կայ.... Իրաւ որ ես էդքան մանդալ չեմ կարող.... դրա համար է, որ խեղճ հաջի աղան à la Ֆըրանկայ *) բաներ չէր սիրեր։

Տիրեց մի փոքր լռութիւն։

«Մի երգ ասա՛, Պետրոս»—խնդրեց մեծ եղբայրը։ Պ. Պետրոսը երգեց մէկի տեղ երկուքը։

—Տեսա՞ր հաջի աղան ինչպէս յաղթեց ինձ քո օգնութեամբ,—դարձաւ դէպի ինձ Պօղոս աղան։

—Է՛հ, ծերացել է խեղճը, ինչ կ՚ուզէք իրմէ,—նկատեցի ես։

—Ո՞վ բան կասի,—ասաց նա, ուշադրութեամբ զննելով պ. Պետրոսին, թէ մի՞ դուցէ մէկ բան տեղի ունեցած է։ Միայն «խեղճը» այնպիսի բաներ կանի, որ մեղքս կուգայ—շարունակեց նա իր ծանօթ քաղաքագիտութեամբ։ Երէկ էլ նոյն նիւթերի վրա խօսք բացվեցաւ,—«Ղուրբան էլնեմ, ասաց, վարդապետների տոտցը» «Վայ, հաջի աղայ, ասի, ինչքանդար վարդապետ, վեղարաւոր կայ՝ թող բիւթիւնն էլ (բոլորը) ղուրբան էլնեն քո տոտցը» Ասաց. «Տէր, դիր պահապան բերանոյ իմոյ» Բայց էլ չը բարկացաւ։

—Դէ՜ հերիք խօսեցինք,—շարունակեց նա երրորդ գաւաթն էլ սպառելով—կէս գիշեր է, պառկենք, որ առաւօտ շուտ ելնենք վեր.... Բարի գիշեր։

*) Տաճկաստանի բոլոր ժողովուրդները «ալաֆրանկա» ասելու սովորութիւն ունեն այն բոլոր կարգ ու կանօնին, էտիկէտներին, հագուստին և այլն, որոնցից Եւրօպայի հոտ է բուրում։ Դրա հակառակն է «ալաթիւրքան», որ տեղական, թիւրքական ասել է (ըստ եւրօպացոց, ըստ թիւրքաց)։

Սենեակի պահարանից երկու ձեռք անկողին հանելով, մենք էլ մտանք վերջապէս Մորփէոսի գիրկը։

Առաւօտը շատ կանուխ ելնելով և պ. Պետրոսին քնած թողնելով, գնացի դէպի տուն։ Ճանապարհին հանդիպեցայ հաջի աղային, որ ձին հեծած, երկու մշակների օգնութեամբ վերադառնում էր եկեղեցուց։

Տունս հասնելուց առաջ, եթէ կը հաճիք, պատմեմ ձեզ թէ ինչպէս պիտի անցընէ այս օրը մեր ալևոր մուղսին։

Տարվայ բոլոր լի օրերը անցնում են մուղսի Ստեփան աղայի համար կատարեալ միօրինակութեամբ։ Շատ կանուխ, դեռ ևս Աղամայ մութը չը կոխած, նա արթնանում ու ճրագը կպցնում է։ Լուացվելուց յետոյ ամբողջ մէկ ժամ, բազկատարած ու ծունր դրած, աղօթում է։ Աղօթքների մէջ գլխաւոր տեղ է բռնում Սաղմոսը, որ նա ծայրէ ի ծայր գոց գիտէ և որից նա պիտի արտասանէ այդ պահուն ամբողջ մէկ կանօն, այսինքն նրա գլխների մի ահագին քանակութիւն։ Մէկ ժամէն յետոյ կը գայ ժամկոչը իր կոչնակով և պինդ կերպով կը տփէ փողոցի բոլոր դռները։ «Կոչնակ» զարնելը հայոց հին, կամաւոր սովորութիւններից չէ։ Մահմետական մոլեռանդութիւնը արգելել է նրանց զօղանջեցնել եկեղեցու զանգերը և առիթ տուել հնարելու այդ սնապաճոյճ գործիքը։ Դա մի կիսաբոլորակ տախտակ է, որ կախ է ձգում ժամկոչը իր վզից և փայտէ մուրճը զարնելով, պտտում փողոցները։ Նա մօտենում է նոյնպէս ամեն մի դրան և նրա «ճկիկը» բռնելով ծեծում է պինդ կերպով ու երգի ձայնով «Որորմի Աստուած» ասում։ Տան մէջ ամենքը զարթնում են և ուղողը պատրաստվում է գնալ եկեղեցի։ Քրիստոսի այդ համեստ պաշտօնեան այստեղ թոյլ է տալիս իրան ծանրացնել փոքր ինչ իր հոգին. նա աւելի պինդ ու երկար է բաղխում հարուստի, քան աղքատի դուռը։ Եւ մեր տաճկահայ կրեստոնները մեծ, խիստ մեծ պատիւ են համարում այդ իրանց....

Բայց մութը շարունակվում է և հաջի աղան երկու մշակների օգնութեամբ ուղևորվում է դէպի ժամ։ Նա ճամբան պէտք է մրմնջայ անպատճառ Սաղմոսի քանի մը գլխներ, մինչև եկեղեցի հասնելը։ Նոյնը անում էր նա մի քանի տարի առաջ նաև շուկայ գնալիս, որ իրանց տընից մօտ մէկ ժամ հեռու էր։ Փակագծի մէջ աւելացնենք նոյնպէս, որ երբ նա իր ճամբորդութեան միջոցին հանդիպէր քրիստոնէի մը գերեզմանին, անմիջապէս կը կանգնէր, գլուխը կը կըռացնէր ու «Հօգւոց» կասէր վրան։

Ժամէն վերադառնալուց քիչ յետոյ, երկրի սովորութեան համեմատ, նա կուշտ ճաշում է, ի հարկէ այն խմբի հետ, որ երէկ տեսանք։ Այնուհետև սենեակի բազմութիւնը նորէն ցրվում է, բայց երկու մասի բաժանվելով. մեծագոյն մասը գնում է շուկան, փոքրագոյնը—կրթարան։ Հաջի աղան սկսում է զբաղվել հիմայ իր գրադարանի հետ, որ ամփոփված է իր մէջքի յետև եղած դարակում (պատի մէջ)։ Նրա այդ գրադարանը պարունակում է իր մէջ մ շ տ ա պ է ս՝ 1) Աստուածաշունչ. 2) Սաղմոս. 3) Նարեկ. 4) Շարական. 5) Վարք սրբոց. 6) Ժամագիրք. 7) Ներսէս Շնորհալու հաւաքածոն։ Իսկ պատահապէս կարելի է այնտեղ գտնել նաև ուրիշ կրօնական գրքեր և Չամչեանի պատմութիւնը։

(Կը շարունակվի)

բ ա ժ ա ն մ ո ւ ն ք կը նշանակի, այլ այդ նշանակում է ուսումնարանների բացման ե ր կ ր ո ր դ տ ա ր ի ն, և ուրեմն ռուսերէնը պէտք է սկսել հէնց առաջին բաժանմունքում գրաւոր կերպով և այն էլ սեպտեմբերից։ Իսկ ուսուցիչները ոչ մի կերպով չեն կարողանում հասկացնել այդպէս կարծողներին, որ հրահանգների մէջ գրված «երկրորդ տարի» խօսքը՝ երկրորդ բաժանմունք է նշանակում։ Եւ ահա այդ տարաձայնութիւնների պատճառով շատ կողմից գանգատներ են գալիս, որոնց վերջ տալու համար հրաւիրում ենք առաջնորդներին միանգամ ընդ միշտ պարզել այդ խնդիրը։

—

Ծխախոտի մենավաճառութեան վերաբերութեամբ «Биржевыя Вѣдомости» լրագիրը հաւատացնում է, որ, ի նկատի ունենալով առաջ եկած դժուարութիւնները, ծխախոտի մենավաճառութիւն մտցնելու միտքը վերջնականապէս թողնված է։

—

Նոյեմբերի 18-ին, չորեքշաբթի օր, Թիֆլիս հասաւ Վրաստանի նոր էկզարխ՝ արքեպիսկոպոս Պալլադի։ Սրբազանը քաղաք մտնելով ուղղակի գնաց Սիօնի մայր-եկեղեցի, որտեղից ուղևորվեց էկզարխներին յատկացրած բնակարանը։ Այդտեղ նրան ներկայացան քաղաքացիական և զինուորական վարչութիւնների աստիճանաւորները։ Կովկասեան կառավարչապետ իշխան Դոնդուկով-Կորսակով նոյն միջոցին գնաց սրբազանին այցելելու։ Սրբազան Պալլադի ընդունվեցաւ հանդիսաւոր կերպով տեղական բարձր իշխանութեան, ուղղափառ հոգևորականութեան և ժողովրդի կողմից։ Սրբազանը գալուն պէս՝ պատարագ մատուցեց Սիօնի մայր-եկեղեցում։

—

Պետերբուրգի «Новости» լրագիրը հաղորդում է, որ պետական հողային նոր հարկերի վերաբերեալ օրինագիծը ներկայացված է պետական խորհրդին։

—

Մեզ հաղորդում են, որ այս օրերս ոստիկանութեան մի քանի պաշտօնեաներ պտտելով Թիֆլիսի հայոց եկեղեցական-ծխական երկսեռ դպրոցները՝ ցուցակագրել են բոլոր վարժապետների և վարժուհիների անունները և հասցէները։

—

Խօսելով կանանց բարձրագոյն կրթութեան մասին, «Русскія Вѣдомости» լրագիրը այն համակրելի միտքն է յայտնում, որ անօգուտ է արգելել գիմնազիաներում աւարտող օրիորդներին բարձրագոյն ուսում ստանալը, և միանգամայն անհրաժեշտ է համարում բանալ կանանց առաջ բարձրագոյն դպրոցների դռները։

—

Պետերբուրգից «Հիւսիսային գործակալութիւնը» մեզ հեռագրում է հետևեալը։ «Զինուորական-ցամաքային ծառայողների հետ միասին, Պատժական կանոնագրութեան 250 յօդուածի մէջ նախատեսնված յանցանքներում մեղադրվող՝ Զերնեվսկի, Բարրովսկի, Խլօդօվսկի, Դոլիվո-Դոբրօվոլսկի և Շէլգունով դատապարտված էին՝— Շէլգունով և Զերնեվսկի տաժանակիր աշխատանքների, առաջինը 8 տարով, իսկ երկրորդը 6 տարով, իսկ միւսները Սիբիրի ոչ այնքան հեռու տեղեր աքսորվելուն։ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց դատարանի վճիռը միանգամայն կանոնաւոր համարել, բայց ի նկատի ունենալով, որ մեղադրվողները, անչափահաս լինելով, ուրիշ չարամիտների շնորհով էին խառնվել յանցաւոր գործունէութեան մէջ, այլ և զիջանելով դատապարտվածների զղջալուն, նոյնպէս և այն բանին, որ նրանք անկեղծ ցանկութիւն էին յայտնել իրանց ամբողջ կեանքի ընթացքում սրբել երիտասարդութեան յանցաւոր մոլորութիւնները,—ամենաողորմածաբար բարեհաճեց հրամայել, որ դատապարտվածների պատիժը փոխվի հետևեալ կերպով. միչման Շէլգունովին և Զերնեվսկուն մտցնել զօրքի շարքերի մէջ, նշանակելով նրանց համար վեց տարի իսկական ծառայութիւն առանց արտօնութիւնների, միչման Խլօվօդսկուն և Բորրովսկուն տալ նաւաստիի պաշտօն, միչման Դոլեվո-Դոբրովոլսկուն հսկողութեան տակ դնել՝ զրկելով ցենզի վերաբերեալ իրաւունքներից։ Նոյն յանցանքի մէջ մեղադրվող պօդպօրուչիկ՝ Մաուէր, Ակսենտովիչ, Շէյդէմանդ, Սիմաչկօ, Կուչին, Բրուեվիչ, Գամչենկօ, Շիրինկին, Օստաշկեվիչ, Բէկլաշեվ, Դօլգով, Իվանով և Շլիախտին պօդպօրուչիկների վերաբերութեամբ, որոնց մի քանիսին դատարանը վճռել էր ենթարկել տաժանակիր աշխատանքների, իսկ միւսներին էլ Սիբիր աքսորել որոշ ժամանակով, Թագաւոր Կայսրը կրկին յիշեալ պատճառներով՝ ամենաողորմածաբար հրամայեց՝ դրանց զօրքի շարքերի մէջ մտցնել, որոշելով նրանց տալիք իրաւունքների սահմանները։

—

Նորերումս ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը ներկայացրել է մինիստրների մասնաժողովին մի գրութիւն, որով առաջարկում է անձնական ազնուականութիւն ստացած հայերի որդոց իրաւունք տալ ընդունվելու Թիֆլիսի առաջին գիմնազիայի Թագաւորական հաշուի այն վականսիաներում, որոնք յատկացված են մէլիքների ծագում ունեցող հայերի որդոց համար։ Մինիստրների մասնաժողովը որոշեց դրա համար նորին Կայսերական Մեծութեան բարեհաճութիւնը խնդրել, որը և ստացվել է ներկայ թւականի հոկտեմբերի 4-ին։

—

Այսօր, նոյեմբերի 21-ին, Թիֆլիսի ժողովարանում կայանալու է մի կօնցէրտ, Թիֆլիսի առաջին գիմնազիայում աւարտող չքաւոր աշակերտների օգտին։

—

Վրաց «Մծղեմսի» լրագիրը հաղորդում է, որ ներկայ թւի դեկտեմբերին Քութայիսում կը կայանայ Իմէրեթի թեմի հոգևորականութեան ժողովը։ Ի միջի այլոց, այդ ժողովը կը քննի հոգևոր ուսումնարանների պատրաստական դասատները փակելու հարցը։

—

Կ. Պօլսից մեր ստացած մի մասնաւոր նամակից երևում է, որ Էրզրումի գաւառական ժողովը հեռագրել է հայոց պատրիարքին, թէ Էրզրումի թեմի առաջնորդ ընտրվեցաւ Վահրամ եպիսկոպոս Մանկունի։ Սակայն նամակագիրը, իբրև լուր, աւելացնում է և այն, որ ռուսահայերին լաւ ծանօթ Մանկունին դիմելով պատրիարքին, յայտնել է, որ ինքը «ինչ ինչ պատճառներով» հրաժարվում է այդ պաշտօնն ընդունելուց։

—

Լսում ենք, որ տեղական թատրոնի դիրեկցիայի կազմակերպութեան մէջ փոփոխութիւններ են լինելու։ Այժմեան դիրեկտոր Վ. Բօգգէի տեղ դիրեկտոր է նշանակվում Թիֆլիսի կոմէնդանտ գեներալ Ա. Էրնրոտ։

—

Մեզ գրում են Պետերբուրգից հետևեալը։ «Նոյեմբերի 9-ին Соляной городокъ-ում դօկտոր Ելիսէեվ կարդաց իր առաջին դասախօսութիւնը «կանանց դրութեան մասին Արևելքում»։ Բացի այս դասախօսութիւնից կը լինեն 2 կամ 3 դասախօսութիւններ ևս։ Առաջ քան անցնել Արևելքի կանանց արդի տխուր դրութեան, ասեց դասախօսը, հարկաւոր է մեզ ծանօթանալ նրանց պատմական կեանքի հետ, իմանալ թէ քանի ֆազիսներ նրանք անցան իրանց պատմական կեանքի մէջ։ Նա պատմեց, որ կար ժամանակ երբ դեռ մարդիկ չէին իմանում թէ ինչ բան է պսակը, կնոջ հետ մշտական կենակցութիւնը, ինչ բան է վերջապէս ընտանիքը։ Կինը ապրում էր իր համար, մարդն էլ իր համար և միայն ժամանակ առ ժամանակ նրանք միանում էին նոր սերունդ ընտեղծելու համար։ Այդ տեսակ կեցութեան ժամանակ առաջ եկան հռչակաւոր ամազօնները, որոնք իրանց բազկի ոյժը չափում էին տղամարդկանց հետ։ Դրանից յետոյ առաջ եկաւ կեցութեան նոր ձև՝ բազմայրութիւն (поліандрія), որը ամենայն իրաւունքով կարելի է կոչել կնոջ թագաւորութեան դարէշրջան։ Կինը ունենալով մի քանի մարդ, ստիպում էր նրանց կատարել իր ամենաչնչին ցանկութիւնները և մարդիկ, վախենալով զրկվել սիրած կնոջ սէրից, հնազանդվում էին նրա կամքին։ Բայց ամեն բան փոխվում է աշխարհումս. վերջ եղաւ և կնոջ թագաւորութեան. մարդը ազատվեցաւ լծից և նրա մէջ ձըգեց թագուհի-կնոջը։ Սկսվեց նոր շրջան՝ բազմակնութիւն։ Այդ շրջանում կինը կատարեալ ստրուկ, բանւոր է դառնում, իսկ մարդը շատ ժամանակ տանը նստած ծ ա լ ա պ ա տ ի կ՝ կամ զուարճանում է, կամ բամբասանքով է պարապում։ Վերջին ժամանակ միայն նկատվում է կնոջ դրութեան մէջ մի նոր շրջան, երբ նա աշխատում է բռնել իր համապատասխան տեղը հասարակութեան մէջ։ Առհասարակ նկատվում է որ մի ժամանակ մի և նոյն ազգի մէջ կինը կամ ազատ է լինում, օգտվում է մի և նոյն իրաւունքներով, մինչև անգամ նրան աստուածացնում են, կամ նա իջնում է մինչև ստրկի աստիճանը։ Հետևեալ դասախօսութեան ժամանակ պ. Ելիսէեվ կանցնի կանանց արդի և ի միջի այլոց հայուհիների դրութեան։ Պէտք է ասել որ 600 տեղերից $1/4$ հազիւ էր բռնված. մենք չենք հաւատում որ մայրաքաղաքի հասարակութիւնը չէ հետաքրքրվում կանանց հարցով. գուցէ թատրոնական ներկայացումներն են խանգարել շատերին գալ դասախօսութեան։ Հայերից կային 20—21 հոգի, մեծ մասը ուսանողներ։»

—

Նոյեմբերի 18-ին ԹԻՖԼԻՍԻ թատրոնում հայ սիրողները ներկայացրին «Հայուհեաց ընկերութեան» օգտին պ. Ալեքսանդր Քիշմիշեանի «Աչքից ընկած՝ սրտից հանած» նոր կոմէդիան և հանգուցեալ բժիշկ Տէր-Գրիգորեանի «Վայ քի իմ վէչէր» ֆարս-վօդևիլը։ Թատրոնը կատարելապէս լի էր։ Սիրողների խաղի վրա մենք խօսելու չենք, իսկ Քիշմիշեանի նոր պիէսայի մասին մենք մեր լրագրի երեքշաբթվայ համարում տալու ենք մեր ընթերցողներին մի մանրամասն քննադատութիւն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—

Դավրէժ, նոյեմբերի 3-ին

Ոչ ոք չէ կարող բնաւ ուրանալ պարսից կառավարութեան, լաւ է ասել պարսից շահի կողմից շնորհված առանձնաշնորհումները Պարսկաստանի մէջ ապրող հայերին։ Հայերը վայելում են, այո, մեծ արտօնութիւններ Պարսկաստանում, բայց երբ հարցը գալիս է դատաստանական գործերին և հանդէս է գալիս պարսից Շ ա ր ի ա թ կոչված կրօնական օրէնքը, որը մահմեդական կրօնականների ձեռքում մի սարսափելի զէնք է, այն ժամանակ պարզ երևում է թէ քրիստոնեայ հայերը իրաւազուրկ ժողովուրդ են։ Այդ օրէնքի հիման վրա և նրա մի յօդուածի զօրութեամբ քրիստոնեան չէ կարող վկայել դատարաններում և չէ կարող երդվել՝ նրա ոչ երդումն է ընդունվում, ոչ էլ վկայութիւնը։ Եւ ահա այդպիսի մարդկային իրաւունքներից զրկված են պարսկահպատակ քրիստոնեայ ազգութիւնները։

Բայց չը նայելով այդ ճնշված և իրաւազուրկ դրութեան, այնու ամենայնիւ բազմաթիւ հայեր դիմում են իրանց վիճելի գործերը վճռելու համար պարսից կրօնական դատաստանին։ Եւ ահա ամիսներով, տարիներով են չարչարվում նրանք, այս ու այն մ ո ւ չ տ է յ ի դ ի տան դռները բաղխելով, պարսից կրօնականներին, նրանց ծառաներին անգամ զանազան կաշառքներ տալով՝ մէկին 50, միւսին 100 րուբլի անգամ, միայն թէ իրանց գործը վճռվի համաձայն Շարիաթի.... Եթէ ասէք նրանց թէ դիմեցէք ձեր հոգևոր իշխանութեանը ձեր վիճելի գործերը կարգադրելու, դիմեցէք եպիսկոպոսին, թեմական առաջնորդին,—պարսկաստանցի հայը ձեր խօսքին ուշադրութիւն անգամ չի դարձնի և դարձեալ կը շարունակի քաշ գալ մահմեդական կրօնական ատեաններում։

Բայց հէնց որ մի հայ սպանվում է մահմեդականի ձեռքով,—անմիջապէս բոլորը յիշում են թէ ունեն եպիսկոպոս, ունեն թեմական առաջնորդ... Եւ ահա սկսում են ամեն կողմից նամակներ ու հեռագիրներ տեղալ եպիսկոպոսի գլխին. «փրկիր, ազատիր մեզ, սրբազան հայր, անօրէնների ձեռքից, կարգադրիր մեր գործը, պահանջիր արդարութիւն։»

Եւ ահա առաջնորդը ստիպված է գործերի ետևից ընկնել, աշխատել, ամեն կողմ հեռագիրներ զարկել, վեհ. Շահին նամակներ գրել, արտաքին գործերի մինիստրին դիմել, Ամիր-Նիզամի և ուրիշ մեծամեծների հետ տեսնվել, որպէս զի արդարութիւն կատարվի....

Պարսկաստանում եթէ մի քրիստոնեայ սպանվի, —Շարիաթի զօրութեամբ նրա արիւնի գինը պիտի տրվի 100 րուբլի, իսկ եթէ մի մահմեդական սպանվի, նրա արիւնի գինը պիտի տրվի 3000 րուբլի։ Եւ ահա այդ օրէնքով է որ պարսից կառավարութիւնը միշտ աշխատում է բաւականացնել եպիսկոպոսին, անմիջապէս առաջարկելով նրան 100 րուբլի սպանված հայի համար։ Բայց թեմիս առաջնորդը երբեք չէ ընդունում. նա միշտ մերժում է ասելով թէ սպանողը կամ պէտք է գլխատվի, կամ բաւականաչափ գումար պիտի տրվի սպանվածի ընտանիքին։

Վերջերս, ինչպէս գրվեցաւ ձեր լրագրում, Ուրմիայում պարսիկները մի հայ քահանային սպանեցին, նրանից մի շաբաթ յետոյ էլ Միադով կոչված գաւառում սպանել են գիշերով հայոց եկեղեցու երեցփոխին փողոցով գնալու ժամանակ։ Կրկին հեռագրեցին առաջնորդին, սրբազանն էլ իր կողմից հեռագրեց Թէհրան ուղղակի Շահի անունով, պահանջելով որ գործերի արդար քննութիւն լինի։ Հոկտեմբերի 25-ին ստացվեցաւ Թէհրանից սրբազանի հեռագիրների պատասխան՝ թէ Շահը հրամայում է որ Ամիր-Նիզամի (ընդհանուր կուսակալի) ներկայութեամբ գործի քննութիւն լինի և հայոց առաջնորդի պահանջմանը գոհացում տրվի։

Հաղորդում եմ ձեզ վերջին լուրը. նոյեմբերի 1-ին լուր եկաւ Դավրէժ թէ վեհ. Շահը, գնահատելով սրբազան Մխիթարեանցի գործունէութիւնը, բարեհաճեց շնորհել նրան «Արեգակի և Առիւծի» առաջին կարգի պատուանշանը, հանդերձ կանաչագոյն ժապաւէնով (հիւմայուն)։ Միւս օրը այդ լուրը ստուգվելով, Դավրէժի հայերի բազմութիւնը դիմեց առաջնորդարան՝ սրբազանին շնորհաւորելու։

Օ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Փարիզից «Հիւսիսային գործակալութիւնը» մեզ հեռագրում է նոյեմբերի 18-ից հետևեալը. Գրէվի հաւանական է, որ կը մնայ իր պաշտօնում։ Անհաշտները և արմատականները իրանց երէկվայ ժողովում այդ մտքի կողմնակից հանդիսացան, եթէ միայն Վիլսօն կը հեռանայ պատգամաւորի պաշտօնից։ Րօշֆօր այդ բանի համար առանձնապէս աշխատում է. Կլէմանսօ պատրաստականութիւն յայտնեց նոր մինիստրութիւն կազմել, եթէ Գրէվի այդ հիմունքների համեմատ հանրապետութեան նախագահ կը մնայ։ Պատգամաւորների ժողովի մուտքի մօտ տարածում էին բրօշիւրներ, որոնց մէջ պնդում են այն բանի վրա, որ Գրէվիի հրաժարականը ցանկալի չէ։ «Soir» լրագիրը յայտարարում է, որ Գրէվիին իր պաշտօնի մէջ պահելու յոյսը դեռ չէ կտրված։ Աջակողմեանները ընդդէմ չեն լինի Գրէվիի նախագահ մնալուն։

—Բելգրադից հեռագրում են, որ Պետերբուրգում սերբիական դեսպան է նշանակված Ջիմիչ։

—Փարիզի մամուլը համարեա ամբողջապէս զբաղված է նախագահ Գրէվիի անձնաւորութեամբ, քննելով նորա երկարամեայ գործունէութիւնը։ Պէտք է նկատել, որ ֆրանսիական մամուլը, բացառութեամբ շատ քիչ լրագիրների, որոնք կամ նեղ կուսակցական ոգի ունեն, և կամ որոնք ծառայում են անձնական դիտումների, մեծ գովասանքով և յարգանքով է խօսում նշանաւոր գործիչի անցեալի և գործունէութեան մասին։

—Լօնդօնում լուրեր են տարածվել, որ իբր թէ Ալէքսանդր Բատտենբերգ արդէն նշանվել է Ուէլսի պրինցի աղջկայ հետ։

—Արտասահմանի լրագիրները գրում են հետևեալը անգլիական պարլամենտի անդամ յայտնի Օ'Բրիէնի մասին, որը այժմ, ինչպէս յայտնի է, բանտարկված է։ Օ'Բրիէն չէ կամենում հագնել բանտարկեալի սովորական շորերը։ Նրան ստիպելու համար բանտի պահապանները խորամանկութեան դիմեցին, և գիշերը, երբ նա քնել էր, վերցրին նրա շորերը, և տեղը դրեցին բանտարկեալի հագուստը։ Օ'բրիէն յայտնեց, որ եթէ այդպէս կը վարվեն, ինքը անկողնից չի վերկենայ իր բանտարկութեան ամբողջ ժամանակը, այն է երեք ամիս, և ճշմարիտ մի շաբաթ նա շարունակ պառկեց անկողնում։ Օրերումս իր խուցի մէջ նա տեսաւ մի ձեռք լաւ և վայելուչ հագուստ, որը և հագաւ։ Յայտնի չէ թէ ով, երբ և ինչպէս բերեց այդ շորը։ Բանտի վարչութիւնը աւելի քան զարմացել է, որովհետև Օ'Բրիէնի վրա շատ խիստ էին հսկում։ Բայց մինչև այժմ այդ գաղտնիքը գաղտնիք է մնացել։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ԽԱՐԿՕՎ, 19 նոյեմբերի։ Հանքագործների 13-րդ

ժողովը կը կայանայ միւս տարի,—Րօստօվում (Դօնի վրա)։

ՓԱՐԻԶ, 19 Նոյեմբերի։ Գաւառները Գրէվիի կողմն են և հակառակ են Ֆէրրիին։—Փարիզի կոմ-սը խորհրդի հրաւիրեց Օրլէանի պրինցներին։ Շարտրի դուքսը չտապում Եգիպտոսից Լօնդօն գալ, որտեղ արդէն հասել է Օմալի դուքսը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 Նոյեմբերի։ Երէկ վախճանվեց գեղարուեստների ճեմարանի ճարտարապետու-թեան րէկտոր Րէզանօվ։

ՓԱՐԻԶ, 19 Նոյեմբերի։ Երէկ Րուվիէի մինիս-տրութիւնը յետ վերցրեց հրաժարականի վերա-բերեալ խնդիրը։ Պ. Ֆերօնին չնորհվեցաւ «պատ-ուաւոր Լէգիօնի» չքանշանը. իսկ այսօր Րուվիէ յայտնեց ժողովին, որ Գրէվի, հանգամանքների փոփոխութեան պատճառով, հրաժարվեց դիմելու ժողովին հաղորդագրութեամբ և թողնելու հան-րապետութեան նախագահի պաշտօնը, ուստի և մինիստրութիւնը նորից հրաժարական է տալիս։ Այդ տեղեկութիւնը առաջ բերեց ժողովի մէջ սաստիկ յուզմունք։ Ժողովի առաջ խմբվեց մինչև 3000 մարդ։ Ամբոխը գոչում է «կորչին Ֆէրրի և Գրեվի»։ Ոստիկանութիւնը ցրվեց ամբոխին։ Առ այժմ ծանր անկարգութիւններ չեն եղել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 19 Նոյեմբերի։ Այսօր սկսվեցաւ կօրնէտ Բլագօվի, շտաբ-րոտմիստր Կուդրիավցեվի և գեներալ-լէյտենանտ Պօլեվօի գործի քննութիւնը։ Առաջինը մեղադրվում է Բատաշօվի անունից կեղծ վէկսիլներ կազմելու մէջ, իսկ վերջինները այդ վէկսիլների վրա բլանկներ դնելու մէջ, իմա-նալով որ այդ վեկսիլները կեղծ են։ Այդ անձանց հետ միասին մեղադրվում են և Վիլնօի քաղա-քացի Վիլէ, որ գիտենալով վէկսիլների կեղծ լի-նելը, ընդունում էր նրանց դիսկօնտի համար և նմանապէս Գրուզինէր և Գուբրօվին կօմիսիօնէր-ները, որոնք նպաստում էին գործին։ Գործը յե-տաձգված է մինչև դեկտեմբերի 11-ը, վկաներից մի քանիսների չը ներկայանալու պատճառով։

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍԵՆՆԵՔԵՐԻՄ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, սրտի ցաւով ծանուցանելով իր սիրելի եղբայր ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ մահը, խնդրում է հանգուցեալի ծանօթ-ներին, ծառայակիցներին և բարեկամներին շնորհ բերել հոգեհանգստին, որ կա-տարվելու է այս նոյեմբերի 22-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին Ջիգրաշէնի ս. Աւե-տեաց եկեղեցում։ 1—1

ՕՐԱՑՈՅՑ
1888
ՆԱՀԱՆՋ ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

գինն է 15 կոպէկ

Գումարով առնողները՝ գումարի քանակութեանը նայելով, նշանաւոր զիջումն կունենան։

Օրացոյցին կցած է՝

1) Եկեղեցական և կայսերական տօները ազգային ուսումնարաններում։
2) Հայոց եկեղեցական ծխական ուսումնարանների կանօնները և ծրագիրները։
3) Կենտրօն. գրավաճառանոցի հայերէն գրքերի լիակատար ցուցակը։
4) Երազահան հարուստ և ընդարձակ։

վաճառվում է

ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ

Հասցէն՝ Центральная книжная торговля въ Тифлисѣ.

Ճանապարհածախսը առնողների վրա է։ 4—6

ПОДПИСКА
на 1888 годъ
НА БОЛЬШУЮ ЕЖЕДНЕВНУЮ, ПОЛИТИЧЕСКУЮ, ОБЩЕСТВЕННУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ГАЗЕТУ

„РУССКІЙ КУРЬЕРЪ“
ГОДЪ ДЕВЯТЫЙ.

„Русскій Курьеръ“ выходитъ ежедневно въ форматѣ большихъ газетъ по слѣдующей программѣ:

I. Постановленія и распоряженія правительства.—II. Обзоръ политическихъ событій и общественной жизни; обсужденіе „вопросовъ дня“.—III. Хроника: извѣстія—придворныя, военныя, научныя, литературныя, художественныя, театральныя, музыкальныя, торговыя и др. Біографіи и некрологи.—IV. Телеграммы.—V. Московскій дневникъ.—VI. Мнѣнія русской и иностранной печати по текущимъ вопросамъ.—VII. Жизнь Россіи: народное образованіе, земство, городское и крестьянское самоуправленіе, промышленность и торговля; корреспонденціи изъ Россіи; извлеченія изъ журналовъ и газетъ.—VIII. Иностранныя извѣстія; корреспонденціи изъ-за границы; извлеченія изъ иностранныхъ газетъ.—IX. Литературный отдѣлъ: романы, повѣсти, очерки, разсказы, сцены, стихотворенія.—X. Фельетонъ. Обзоръ явленій внутренней жизни; литературная лѣтопись; обзоръ журналовъ; историческій листокъ; научная хроника; хроника заграничной жизни; театръ и музыка.—XI. Критико-библіографическій отдѣлъ: статьи по разнымъ отраслямъ наукъ, искусствъ и промышленности.—XII. Судебная хроника: судебные процессы.—XIII. Разныя извѣстія, случаи, анекдоты и проч.—XIV. Справочный отдѣлъ: свѣдѣнія—биржевыя, желѣзнодорожныя, театральныя и отвѣты редакціи.—XV. Объявленія.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Съ доставкою въ Москвѣ:		Съ пересылкою во всѣ города:		Заграницу:	
На годъ	9 р. — к.	На годъ	10 р. — к.	На годъ	20 р. — к.
„ 6 мѣс.	5 „ — „	„ 6 мѣс.	6 „ — „	„ 6 мѣс.	12 „ — „
„ 3 „	2 „ 75 „	„ 3 „	3 „ — „	„ 3 „	6 „ — „
„ 1 „	1 „ 10 „	„ 1 „	1 „ 25 „	„ 1 „	2 „ 50 „

1. Отдѣльные №№ изъ конторы изданія и у разносчиковъ—по 5 к.—2. Подписка принимается съ 1-го по 1-е каждаго мѣсяца и не далѣе конца года.—3. Гг. Иногородніе, при возобновленіи подписки, благоволятъ прилагать свой печатный адресъ.—4. За перемѣну адреса городскаго и иногородняго—30 к. При перемѣнѣ городскаго на иногородній доплачивается разница въ цѣнѣ подписки.

ТАРИФЪ НА ОБЪЯВЛЕНІЯ:

За строку петита или за мѣсто, занимаемое ею: на первой страницѣ 20 к. за стр. На четвертой страницѣ 10 к. за стр. 1. За украшенія объявленій взимается прибавки 10% съ суммы стоимости объявленій.—2. Доставляющимъ значительное количество объявленій дѣлается уступка.—3. Лицамъ ищущимъ мѣстъ или занятій, Контора „Русск. Кур.“ печатаетъ объявленія со скидкою 30%, а предлагающимъ давать уроки 50% противъ тарифа.—4. За приложеніе объявленій вѣсомъ не болѣе одного лота взимается по 1/2 к. съ экземпляра, вѣсомъ въ 2 лота—по 3/4 к., въ 3 лота—по 1 к., въ 4 лота—по 1 1/4 к., въ 5 лотъ—по 1 1/2 к. и т. д.; за объявленія большаго размѣра за складку взимается отдѣльная плата по 1 руб. съ 1,000 экземпляровъ. 5. Объявленія библіографическія, рекламы, объ уничтоженіи довѣренностей, о потеряхъ, объ умершихъ, о желаніи давать уроки, о медицинскихъ средствахъ и т. п., принимаются не иначе какъ съ засвидѣтельствованіемъ подлежащаго начальства.

Контора изданія открыта по буднямъ отъ 9 до 5 часовъ, а по праздникамъ отъ 10 до 2 ч., редакція-же—отъ 1 до 3 ч.

Редакторъ-Издатель Н. П. Ланинъ.

1—3

ԵՐԵՒԱՆԱՅ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է ի տե-ղեկութիւն համայնից թէ խորհրդարանը ի նկատի ունենալով առաջիկայ 1888—1829 քառամեակի քաղաքային ընդհանուր ընտրութիւններն, սոյն 1887 Թուականի Սեպտեմ-բեր ամսոյ 9-ին կայացրած վճռովն ի միջի այլոց կարգադրեց։

1) Խորհրդարանի ձայնաւորներ ընտրելու մասին կազմել քաղաքային ընտրողա-կան ժողովներ, առաջին կարգի համար 3-ին, երկրորդ կարգի 7-ին և երրորդ կարգի 11-ին մայիսի 1888 ամի.

2) Չը պահանջել կալուածատէրերից քաղաքային հասանելի ապառիկները նոցա կալուածներին վերաբերեալ 1864 Թուից սկսած մինչև 1879 ամի.

3) Չը պահանջել կալուածատէրերից այն տուգանքը որ նոքա պէտք է վճարէին քաղաքի օգտին կալուածներից հասանելի 10% տուրքը իւր ժամանակին չը վճարելու համար մինչև 29 Սեպտեմբերի 1887 ամի. բացի այս չը պահանջել այս տեսակ տուգան-քը 29-ից Սեպտեմբերի 1887 ամի մինչև խորհրդարանի նոր կազմակերպիլը.

4) Ընտրողական ցուցակներն աւարտել մինչև փետրվարի 20-ին 1888 ամի.

5) Վարչութեան պատրաստած ընտրողական ցուցակներն յայտնել ի տեղեկութիւն համայնից մարտի երեքին 1888 ամի բաժանելով քաղաքացիներին, նմանապէս կպցնե-լով քաղաքի յայտնի տեղերում և խորհրդարանի դահլիճում 300 օրինակ տպուած յայ-տարարութիւններ.

և 6) Քաղաքի բնակչաց գանգատներն ընտրողական ցուցակների մէջ թողլ տուած սխալանաց մասին ընդունել Քաղաքային վարչութիւնում երեքից մինչև տասն և եօթն մարտի և այնուհետև համաձայն 27 յօդ. քաղաքային կանոնադրութեան ուղղուած ընտրողական ցուցակներն ներկայացնել խորհրդարանի քննութեանը անշուշտ մինչև 31-ն Ապրիլի 1888 ամի.

Ընդ սմին քաղաքային վարչութիւնը հարկաւոր է համարում զգուշացնել քաղաքի բնակիչներին թէ թէպէտ սոյն յայտարարութեան 4-դ հատուածում յիշած ընտրողական ցուցակների աւարտելն խորհրդարանը նշանակել է 20-ին փետրվարի 1888 ամի և այդ ընտրողական ցուցակների մէջ, համաձայն 4-դ հատուածի 17 յօդուածոյ քաղաքա-յին կանոնադրութեան, անկարելի է մտցնել քաղաքի այն բնակիչներին, որոնց վրա մին-չև յիշեալ ժամանակը մնացած կը լինեն ապառիկներ քաղաքին հասանելի տուրքերից, Ջայց համաձայն հրամանի Պետական Սենատի 5-ն փետրվարի 1885 ամի, № 1312, որով բացատրված է քաղաքային կանօնադրութեան 17-դ յօդուածի իսկական միտքը, յիշեալ բնակիչներն պէտք է մտցնվեն ընտրողական ցուցակների մէջ 20 փետրվարի 1888 ամի ժամանակից յետոյ էլ, միայն այն պայմանով, եթէ նոքա կը վճարեն իրանց չրա մնացած ապառիկներն մինչ այն ժամանակ, երբ քաղաքային խորհրդարանը վեր-վապէս կը հաստատէ ընտրողական ցուցակներն։ 3—3 (ե)

ԺԻՐԱՐԴԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ, որը զետեղվում է նախկին Արծրունու գալերէյում, № 4, 5, 30, 32, 34 և 57, ստացված է մեծ քանա-կութեամբ՝

ՍՊԻՏԱԿ ՔԱԹԱՆ, կանանց և տղամարդկանց սպիտակեղէնի համար։ ՍԵՂԱՆԻ ՍՊԻ-ՏԱԿԵՂԷՆԻ 6, 12, 18 և 24 մարդու համար, սփռոցներ, անձեռոցիկներ, երեսսրբիչ-ներ, քաթանի և բատիստի թաշկինակներ։

ԴՕՇԱԿԻ ՀԱՄԱՐ ՏԻԿ. տոպրակների համար պարուսին, և պարուսինի տոպրակներ։

ՉԸ ԹՐՋՎՈՂ ՔԱԹԱՆ բրեզենտների համար և պատրաստի բրեզենտներ ամեն մե-ծութեան և այլն և այլն։

ԲԱՄԲԱԿԵՂԷՆ ԱՊՐԱՆՔ սեփական գործարանից, այսինքն՝ մաղապօլամ, դօմէստիկ, կրէտոն, տիրօլի կտաւ, նոյնպէս և բամբակի տիկ՝ սպիտակեղէնի համար։

ԳՈՒԼՊԱՆԵՆԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ

Բրդից, մետաքսից, ֆետիլկօսից, և բամբակից շապիկներ, ոտաշորներ, ֆուֆայ-կաներ, կանանց և երեխայոց գուլպաներ. բրդից շապիկներ և ոտաշորեր, ՊՐՕՖԵՍՕՐ ԵԳԵՐԻ ՍԻՍՏԵՄԱՅՈՎ ԳՈՐԾՎԱԾ և այլն և այլն։

ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԲԱԳՈՒ ՔԱՂԱՔՈՒՄ, Օլգինսկայա փողոց, տուն Բալաբէգ Լալայեանի։

Դօննէր և Լէյտց

1—3 (Ն. 21—26 Դ. 1)

Լոյս տեսաւ

Յ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑԻ ԿԱԶՄԱԾ

1888 Թ. ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Բաղկացած է 320 երեսից։ (1887 Թւինը բաղկացած էր 160 երեսից)

Ընդարձակ ցանկութ

Նոր տարի (բանաստեղծութիւն), Խաւարմունք. Շարժական տօները և նոցա միջոցները. Էֆե-մերաիի գուշակութիւնը. Ցաղեր և Շարականներ։—Կաղանդ (բանաստ). Այն տօն օրերը, երբ հայոց ու ռուսաց ուսումնարաններում և վարչական տեղերում պարապմունք չէ լինելու։

Ա. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ.—Ժողովրդական կրթութիւնը (եւրոպական տէրութեանց). Ռուսաստանի քաղաքները և նշանաւոր տեղերը՝ բնակիչների թւով և Մօսկվայից, Ս. Պետերբուրգից ու նահան-գական քաղաքից ունեցած հեռաւորութեամբ։

Բ. ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ.—Փոստ. փոստի կանօնները, փոստի սայլերը (կայա-րանների հեռաւորութիւնը և գները). Երկաթուղի. երկաթուղու կանօնները, Ռուսաստանի գըլ-խաւոր քաղաքների երկաթուղիների գների ցուցակը, Անդրկովկասեան երկաթուղի (կայարանների հեռաւորութիւնը և գները). Շոգենաւ. Կասպից, Ազովեան և Սև ծովի վրա. փոստային նաւերի երթևեկութեան օրերը, ժամերն ու գները). Սև ծովի ծովեզրեայ քաղաքների շոգենաւերի գների ա-ցուցակը. Հեռագիր.—Հեռագրի կանօնները։

Գ. Ժամանակագրութիւն.—Համաշխարհային, ռուսաց, հայոց և վրաց պատմութեան նշանաւոր անցքերը. Մեր կաթողիկոսունքը։

Դ. ՇՏԱՏ հոգևորականաց և ժողովրդականաց թեմին հայոց Վրաստանի և Իմերեթի.—Վիճա-կային կօնսիստօրիայ, գործակալութիւնք.—Թիֆլիսի ու թեմի բոլոր քաղաքների եկեղեցիները, միա-բանութիւնքը, քահանայից, սարկաւագաց (դպրաց ու ստորին եկեղեցական պաշտօնէից) հոգևոր կոչ-ման մէջ մտնելու և ձեռնադրութեան թուականները, նոցա արու զաւակների ու ծնոց թիւը։—Թե-մի բոլոր գիւղօրայքը, ժողովրդոց տների ու եկեղեցեաց թիւը և հոգևորականաց ազգանունները։—Համադումար Վրաստանի և Իմերեթի թեմի. Եզրակացութիւնք։

Ե. ԹԻՖԼԻՍԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ.—Քաղաքային խորհրդի իրաւասուները, հայոց եկեղեցիքը, երեսփո-խանները և քահանայք։

Զ. ՄԵՐ ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ.—Է. ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

Տէրտէր (բանաստ.).—ԵՐԱԶԱՀԱՆ. Լուսնի երազացոյց։—Չորրորդ շրջան Հայկայ։—Գինն է 15 կոպէկ։ 10-ով առնողին—12 կոպէկ, 200-ով առնողին—10 կոպէկ։

Ծախվում է Զ. Գրիգորեանցի Կովկասեան գրավաճառանոցում։ Կարելի է դիմել և այս հաս-ցէին.—Въ Тифлисъ, на Авлабарѣ.—Учителю Ованесу Назарянцъ.

4—5 (ե)

Լ. Բ. ԽԻԴԻԿԵԼԻ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ

(Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա, Ալէքսանդրեան այգու մօտ) ընդունում է ստորագրութիւն 1888 թւին հրատարակվելի բոլոր պարբերական հրատարակութիւնների համար, խմբագրական գնով։ 9—15